

*Doc. dr Velimir RAKOČEVIĆ,
Pravni fakultet,
Univerzitet Crne Gore*

*Pregledni članak
UDK: 343.98(497.16) ; 43.123.12(497.16)
Primljeno: 18. novembra 2011. god.*

MJERE TAJNOG NADZORA U CRNOGORSKOM ZAKONODAVSTVU – DEONTOLOŠKI ASPEKT

U ovom radu u fokusu istraživanja su mjere tajnog nadzora koje policija treba realizovati nepristrasno i nediskriminatorski, odnosno u skladu sa kodeksom policijske etike. Obradene su sljedeće specijalne istražne metode: tajni nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora, tajno fotografisanje i vizuelno snimanje u privatnim prostorijama, tajno praćenje i tehničko snimanje lica i predmeta, simulirana kupovina predmeta ili lica i simulirano davanje i primanje mita, praćenje prevoza i isporuke predmeta krivičnog djela, snimanje razgovora uz prethodno informisanje i saglasnost jednog od učesnika razgovora, angažovanje prikrivenog isljednika i saradnika. Naznačene metode je neophodno sprovoditi objektivno i pošteno vodeći računa o specifičnostima pojedinih kategorija lica pod kriminalističkom obradom.

Ključne riječi: mjere tajnog nazora, telefonski razgovor, simulirana kupovina predmeta, kriminalistička obrada, krivično djelo, prikriveni islednik, saradnik, Crna Gora.

1. Uvodna razmatranja

Termin etika nastao je od dvije grčke riječi (*ethos*- običaj i *ethikos*-moralan) i kao grana filozofije proučava moral, odnosno smisao moralnog djelovanja. Moral obuhvata sistem normi ljudskog ponašanja. Etika determiniše mjesto morala u strukturi društvenih korelacija i eksplicira kriterijume moralnog vrednovanja. Iako etičke komponente predstavljaju nepisana pravila, one bitno određuju odnose

među ljudima, a posebno modalitete ponašanja uključujući međusobni odnos pojedinih osoba i odnos individue prema društvu u cjelini. Moral se bazira na postulatima dobra. Saglasno etičkim normama svaki pojedinac kao konformistički strukturisana osoba odlučuje da li će se ponašati moralno i dostojanstveno ili će njegovo ponašanje naići na osudu zajednice.

Moral predstavlja jedan od najbitnijih segmenata kulture čovjeka. Uostalom, moralno ljudsko ponašanje jeste dobro ponašanje. Savremeno posmatranje morala odbacuje utilitarizam, pragmatizam i hedonizam ističući aksiološku dimenziju morala, odnosno one vrijednosti koje su imanentne čovjeku. Čovjek se ne može moralno ponašati ukoliko nije slobodan u izboru. Moral je u suštini činjenje dobra, tj. uzdržavanje od zla.

Pravne i moralne norme su u osnovi kompatibilne u dispoziciji ali se razlikuju u odnosu na sankcije. Sankcije u pravu predstavljaju sredstvo za ostvarivanje zaštitne funkcije prava putem prinude od strane oficijelnih struktura. Sankcije za povredu moralnih normi ogledaju se u spontanijama reakcijama zajednice koje variraju od prijekora do izopštenja iz zajednice. U nekim slučajevima djelatnosti koje nijesu protivpravne i protivzakonite mogu sa aspekta morala biti u najmanju ruku problematične, kao što postoje i situacije u kojima su pravne norme u moralnom smislu daleko iznad etičkih. Moralna obaveza je dvostruka jer obavezuje i društveno i pojedinačno, dok je pravna obaveza isključivo eksterna. Svaka osoba mora imati sopstveni etički sud kako bi formirala vrijednosni okvir u odnosu na sebe i druge osobe.

2. Kodeks policijske etike

U posljednje vrijeme došlo je do ekspanzije profesionalnih etika ili deontologija kao nauka o dužnostima. Tako i policija ima svoj etički kodeks koji predstavlja normativ ponašanja ovlašćenih policijskih službenika. U savremenom društvu vršenje policijskih poslova bazira se na načelima profesionalizma, zakonitosti i supsidijarnosti u primjeni ovlašćenja. To znači da se u obavljanju policijskih dužnosti kao što su zaštita građana, imovine, sprječavanje vršenja i otkrivanje krivičnih djela, pronalaženje i hvatanje učinioaca krivičnih djela i njihovo privođenje nadležnim organima i tsl. mogu primjenjivati samo ona sredstva prinude koja su predviđena zakonom i sa najmanje štetnih posledica po subjekt primjene sredstava prinude.

Veoma je važno da se policijski poslovi vrše shodno pozitivnim propisima i u skladu sa kodeksom policijske etike uz obavezu zaštite dostojanstva ličnosti i slobode građana. Kodeks policijske etike je opšteobavezujući za sve ovlašćene policijske službenike u svim bezbjednosnim prilikama. Prilikom primjene ovlašćenja ovlašćeni policijski službenik je u obavezi poštovati ljudska prava i slobode svih osoba bez obzira na objektivne i subjektivne razlike u odnosu na

nacionalnost, rasu, vjeru, boju kože, pol, obrazovanje, društveni položaj ili bilo koje drugo svojstvo. Na taj način on čuva ugled službe i svoj ugled, a to podrazumijeva pravično postupanje i dosledno sprovođenje zakona.

Prilikom kontakta sa građanima i osumnjičenim policijski službenik mora poštovati ličnost i dostojanstvo svake osobe ophodeći se pristojno i odgovorno. Posmatrajući razvoj policije u Crnoj Gori vidjećemo da je kroz istoriju velika pažnja poklanjana upravo etici prilikom izvršenja službenih zadataka. Tako se u čl. 27. Policijskog pravilnika u Knjaževini Crnoj Gori iz 1907. godine¹ navodi da: „Kad žandarm po naredbi ili sam po svojoj dužnosti ima da izvrši pritvor nad nekim licem on će paziti da to izvrši na najuljudniji način, postupajući mirno i čovječno sa dotičnom osobom, bez graje, vike, psovke, guranja i zlostavljanja, a dotično lice ima pozvati riječima: u ime zakona. S licima u napitom i uopšte nenormalnom stanju, žandarm takođe mora najčovječnije postupati i nenormalnog otpratiti u stan”... Nadalje, policija Crne Gore bila je obavezna prilikom vršenja pretresa stana i lica da: „Kuće i lica na pristojan način prebira, da prebiranje ne izazove pažnju publike ili uopšte povređuje i vrijeđa osjetljivost i ponos vlasnika, da kućni mir ne narušava osim ako se to mora učiniti, da se izbjegne svaki nasrtaj na domaću čeljad i da se dotična premetačina i prebiranje drži u tajnosti ukoliko je moguće, a da se nipošto tajne familijarne ne otkrivaju i ne diraju, da se premetačina i istraživanje ima izvršiti u prisustvu vlasnika kuće ili njegovog zamjenika, ili koga člana familije, a u prisustvu još dva svjedoka, da se vrata na kući, sobi, ormanima i sanducima, smiju samo onda silom otvoriti, ako vlasnik kuće neće to dobrovoljno učiniti ili je vlasnik ili njegov zamjenik sasvim odsutan” cit. čl. 43. Pravilnika.

Stoga je jedna od najvažnijih uloga ovlašćenog policijskog službenika da zaštiti i pomogne građanima poštujući osnovne vrijednosti demokratije i vladavine prava. On ostvaruje vladavinu prava vršeći službene poslove koji se odnose na zaštitu osnovnih prava, slobode i vrijednosti čovjeka.

3. Mjere tajnog nadzora i kodeks policijske etike

Kriminalističke specijalne istražne metode nemaju zajednički naziv u svim državama. U zemljama anglosaksonskog pravnog sistema koriste se termini tajne operacije ili prikrivene metode. U Njemačkoj se koriste termini prikrivene istrage i posebne policijske istražne metode. U zemljama koje okružuju Crnu Goru koriste se termini posebne dokazne radnje (Srbija), mjere kojima se privremeno ograničavaju ustavna prava i slobode radi pribavljanja podataka i dokaza za sprovođenje kaznenog postupka (Hrvatska) i posebne istražne radnje (BiH). U crnogorskom krivičnom zakonodavstvu koristi se termin mjere tajnog nadzora.

¹ Policijski pravilnik u Knjaževini Crnoj Gori, Cetinje, 1907.

Specijalne kriminalističke istražne metode uvedene su u kriminalističku obradu i krivični postupak kada se uvidjelo da se tradicionalnim i anahronim metodima na mogu uspješno i efikasno suzbijati najteži oblici kriminaliteta. U pitanju su posebne istražne radnje koje imaju za cilj prikupljanje kriminalistički relevantnih informacija o teškim oblicima krivičnih djela. Ukazalo se neophodnim koristiti savremene istražne metode suzbijanja kriminaliteta zasnovane na dostignućima savremene nauke.

Na međunarodnom planu postoje brojne konvencije iz kojih izvire pravni osnov uvođenja specijalnih kriminalističkih istražnih metoda u zakonodavstva pojedinih država. Od najvažnijih treba istaći Konvenciju protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci, Beč, 1988, koja je regulisala kontrolisanu isporuku na međunarodnom planu, Konvenciju Savjeta Evrope o pranju, traženju, zaplijeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom iz 1990. godine koja reguliše pristup računarskim sistemima, Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta iz 2000. godine koja reguliše različite oblike nadzora i tajne operacije, Konvencija UN protiv korupcije iz 2003. godine koja reguliše specijalne istrage i tsl.

4. Katalog krivičnih djela za koja mogu biti naredene mjere tajnog nadzora u crnogorskom zakonodavstvu

Zakonik o krivičnom postupku Crne Gore² u čl. 158. predviđa krivična djela za koja mogu biti naredene mjere tajnog nadzora. Radi se o krivičnim djelima za koja se može izreći kazna zatvora u trajanju od 10 godina ili teža kazna, zatim krivičnim djelima sa elementima organizovanog kriminaliteta, deliktima korupcije koji obuhvataju pranje novca, prouzrokovanje lažnog stečaja, zloupotrebu procjene, primanje mita, davanje mita, odavanje službene tajne, protivzakonito posredovanje, zloupotrebu ovlašćenja u privredi, zloupotrebu službenog položaja i prevaru u službi za koja je propisana kazna zatvora od 8 godina ili teža kazna, zatim za krivična djela otmica, iznuda, ucjena, posredovanje u vršenju prostitucije, prikazivanje pornografskog materijala, zelenaštvo, utaja poreza i doprinosa, krijumčarenje, nedozvoljeno prerađivanje, odlaganje i skladištenje opasnih materija, napad na službeno lice u vršenju službene dužnosti, sprječavanje dokazivanja, kriminalno udruživanje, nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija, nedozvoljeni prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi, kao i deliktima protiv bezbjednosti računarskih podataka.

2 Zakonik o krivičnom postupku Crne Gore, Sl. list Crne Gore, br. 55/09 od 18. avgusta 2009. godine.

5. Vrste specijalnih istražnih metoda

Zakonik o krivičnom postupku Crne Gore sadrži sedam mjera tajnog nadzora koje možemo podijeliti u dvije grupe. Prva grupa obuhvata mjere tajnog nadzora koje određuje sudija za istragu pisanom naredbom na osnovu obrazloženog predloga državnog tužioca. Tu spadaju tajni audio nadzor komunikacija i razgovora, tajni video nadzor i tajno praćenje i tehničko snimanje lica i predmeta. Druga grupa obuhvata mjere tajnog nadzora koje pisanom naredbom određuje državni tužilac na obrazloženi predlog policije. U ovu grupu spadaju simulirana kupovina predmeta ili lica i simulirano primanje i davanje mita, praćenje prevoza i isporuke predmeta krivičnog djela, snimanje razgovora uz prethodno informisanje i saglasnost jednog od učesnika razgovora i angažovanje prikrivenog isljednika i saradnika.

5.1. Tajni nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora, odnosno druga komunikacija koja se vrši putem sredstava za tehničku komunikaciju na daljinu, kao i privatnih razgovora koji se obavljaju u privatnim ili javnim prostorijama ili na otvorenom

Pripadnici organizovanih kriminalnih grupa koriste različite oblike komunikacije prilikom realizacije inkriminiranih aktivnosti i tom prilikom preduzimaju odgovarajuće protektivne mjere u svrhu sprječavanja otkrivanja od strane ovlašćenih policijskih službenika. Međutim, svi danas poznati oblici prenosa informacija imaju bitne nedostatke sa aspekta kriptozastite. Tajna audio opservacija obuhvata tajni nadzor i tehničko snimanje razgovora koji se obavljaju putem određenih uređaja i slobodnih razgovora bez posrednika. Telefonski razgovor obuhvata svaki razgovor koji se obavlja korišćenjem telefona u fiksnoj ili mobilnoj mreži. Drugi oblici komunikacije obuhvataju radio stanice, pejdžere, „SMS” poruke, „mail” kada se za komunikaciju koristi „Internet” i tsl.

Imajući u vidu da shodno čl. 40. i 41. Ustava Crne Gore svako ima pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života i da je stan nepovrediv, a shodno čl. 8. st. 1. EKLJP svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, stana i prepiske osim u posebnim slučajevima kada se odstupa od ovog načela, iz toga proizilazi da će se policija miješati u pravo pojedinca na privatnost samo ukoliko je to potrebno radi postizanja zakonitog cilja. Međutim, ova specijalna istražna metoda zasnovana je na sudskoj odluci i ne može se govoriti o kršenju prava i sloboda građana.

Poštovanje etičkih normi vezano za ovu mjeru tajnog nadzora odnosi se na poštovanje međunarodnih i unutrašnjih pravnih propisa prilikom prikupljanja podataka. U tom cilju svako korišćenje ličnih podataka ne smije biti nekontrolisano.

5.2. Tajno fotografisanje i vizuelno snimanje u privatnim prostorijama

Istražnu metodu tajno fotografisanje i vizuelno snimanje u privatnim prostorijama, policija realizuje konspirativno, primjerenim tehničkim sredstvima. Metoda se kombinuje sa tajnim nadzorom i tehničkim snimanjem privatnih razgovora u takvim prostorijama. Primjenom ove mjere zahvata se u lični život drugih lica, s obzirom da se prilikom ozvučenja prostorija i nakon ozvučenja, iz objektivnih razloga, snimaju razgovori između svih osoba koje se u toj prostoriji nalaze. Sprovođenje mjere podrazumijeva i tajno ulaženje policijskih službenika u tuđe prostorije u svrhu tajnog ugrađivanja tehničkih uređaja za optičko i akustičko snimanje komunikacija, kao i demontiranja tehničkih sredstava nakon određenog roka.

U skladu sa kodeksom policijske etike prilikom izvršavanja ove metode policija će sa najmanje povreda prava na privatnost prikupiti dokaze. Postupajući na zakonit i profesionalan način ovlašćeni policijski službenici će eliminisati svaku mogućnost eventualne fabrikacije dokaza.

5.3. Tajno praćenje i tehničko snimanje lica i predmeta

Tajno praćenje i tehničko snimanje lica i predmeta vrši se u cilju detekcije i determinacije osoba sa kojima ostvaruje kontakte osoba pod nadzorom, uključujući i pravce kretanja, mjesta boravka i tsl. To je prilika da policija prikupi kriminalistički relevantne informacije o strukturi i jačini kriminalne organizacije. Implementacija ove posebne metode realizuje se shodno postulatima kriminalističke nauke uz prateća tehnička sredstva. Opservacija može biti fiksna, dinamična i kombinovana u zavisnosti od statike i dinamike kriminalne aktivnosti. Sa ovom mjerom tajnog nadzora najčešće se koriste i druge posebne istražne metode, kao npr. mjere nadzora i tehničkog snimanja prostorija, nadziranog prevoza i isporuke predmeta krivičnog djela i tsl.

Postupajući u skladu sa kodeksom policijske etike ovlašćeni policijski službenici će prilikom realizacije naznačene metode postupati u skladu sa zakonom na pošten i nepristrasan način polazeći od osnovane sumnje o pripremi ili izvršenju delikta za koji je predviđena primjena ovog istražnog metoda.

5.4. Simulirana kupovina predmeta ili lica i simulirano davanje i primanje mita

Na obrazloženi predlog policije, državni tužilac prema licu za koje postoje osnovi sumnje da samo ili zajedno sa drugima priprema jedno ili više krivičnih djela iz oblasti organizovanog kriminaliteta odobrava primjenu simulirane kupovine predmeta ili lica i simulirano davanje i primanje mita. Neophodan uslov za primjenu metode je da se krivično djelo organizovanog kriminaliteta na drugi način ne bi moglo

rasvijetliti, otkriti, dokazati ili spriječiti, ili ako bi sve druge aktivnosti na suzbijanju krivičnog djela organizovanog kriminaliteta bile povezane sa znatnim teškoćama.

Naredba državnog tužioca mora biti pismena i obrazložena, tj. mora sadržati podatke o licu prema kome se mjera sprovodi, opis krivičnog djela, način, obim, mjesto i trajanje mjere.

Izveštaj o izvršenim mjerama policija zajedno sa drugom dokumentacijom dostavlja državnom tužiocu. Sa kriminalističkog aspekta izveštaj o ovim mjerama mora sadržati dokumentaciju fotografskog, video, audio ili elektronskog zapisa, odnosno sve dokaze koji su prikupljeni primjenom mjera.

Ova metoda ne smije imati elemente provociranja drugog lica na krivično djelo, imajući u vidu da crnogorsko zakonodavstvo ne poznaje aktivnosti agenta provokatora. Stoga ova radnja ne smije imati obilježja podstrekavanja.

Poštujući kodeks policijske etike u ovim slučajevima policija polazi od postojanja razumne sumnje o postojanju krivičnog djela i ta sumnja mora biti fundirana na objektivnim kriterijumima. U realizaciji metode mora se izbjeći falsifikovanje i izostavljanje dokaza.

5.5. Praćenje prevoza i isporuke predmeta krivičnog djela

U cilju dokazivanja širine i dubine članstva u kriminalnoj organizaciji predviđena je mjera kontrolisane isporuke koja omogućava da nedozvoljene ili sumnjive pošiljke izadu, pređu ili uđu na teritoriju jedne ili više država, ali uz znanje i pod nadzorom njihovih nadležnih organa, a sve u cilju sprovođenja istrage i detekcije osoba involviranih u izvršenje krivičnih djela organizovanog kriminaliteta. Ova mjera bila bi u potpunosti uspješna kada bi se njenom upotrebom otkrio naručilac i organizator kriminalne aktivnosti.

Mjeru kontrolisane isporuke odobrava državni tužilac, dok je shodno zakonu, za njeno sprovođenje nadležna policija. Za svaku isporuku posebno pismeno odobrenje izdaje državni tužilac. Treba naglasiti da se ova mjera sprovodi po pravilima iz čl. 1. Konvencije Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci, uz saglasnost zainteresovanih država i na osnovu reciprociteta.

Etika u primjeni ove istražne metode ogleda se u objektivnosti i poštenju ovlašćenih policijskih službenika zaduženih za njenu realizaciju.

5.6. Snimanje razgovora uz prethodno informisanje i saglasnost jednog od učesnika razgovora

U pitanju je poseban vid audio nadzora koji obuhvata ozvučenje jednog od učesnika razgovora, tj. jedan učesnik razgovora na sebi ima odgovarajuće tehničke

3 Konvencija UN protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988.

uređaje za snimanje komunikacije. Učesnik razgovora koji je dao saglasnost na snimanje razgovora ne smije drugog učesnika u razgovoru podstrekavati na činjenje krivičnih djela jer bi mogao odgovarati za podstrekavanje na krivično djelo. Postoji mogućnost kombinovanja mjera tajnog nadzora simulirana kupovina predmeta ili lica ili simulirano davanje i primanje mita i mjere snimanja razgovora uz prethodno obavještenje i saglasnost jednog od učesnika razgovora. U praksi se često sa ovim mjerama kombinuje i mjera praćenja prevoza i isporuke predmeta krivičnog djela. Mora se sačiniti službena zabilješka o prethodnom informisanju učesnika razgovora, a ta osoba svojim potpisom mora potvrditi saglasnost da učestvuje u snimanom razgovoru.

Prilikom realizacije ove specijalne istražne metode policijski službenici moraju djelovati zakonito, profesionalno, tolerantno i pravično.

5.7. Angažovanje prikrivenog isljednika i saradnika

Radi se o kompleksnom kriminalističkom metodu, čija primjena iziskuje ispunjavanje najzahtjevnijih uslova, nužnih za ostvarivanje svrhe njenog određenja, tj. obezbjeđenja dokaza, predmeta i tragova koji upućuju na izvršenje krivičnog djela od određenih lica, odnosno pripadnika kriminalne organizacije, i s druge strane, ispunjenja isto toliko važnih uslova koji garantuju tajnost, a samim tim i ličnu sigurnost, te zaštitu tjelesnog integriteta pripadnika policije u ulozi prikrivenog isljednika, ugrađenog u kriminalno udruženje. U cilju utvrđivanja relevantnih činjenica prilikom suzbijanja krivičnih djela organizovanog kriminaliteta, regulisana je mogućnost primjene mjere angažovanja prikrivenih isljednika, shodno praksi razvijenih država koje u svojim zakonodavstvima predviđaju tzv. *tajne agente*, koji su inkorporirani u kriminalnu organizaciju, sa zadatkom da prate i informišu o planovima kriminalnog udruženja, kao i o vrsti i opsegu kriminalne djelatnosti pripadnika kriminalnog udruženja. Ovom mjerom se prikupljaju podaci uz zapažanje čovjeka koji se znatno teže mogu obezbijediti tehničkom registracijom i korišćenjem informacionih tehnologija.

Direktor policije ili lice koje on odredi određuje prikrivenog isljednika. To može biti i osoba koja radi u državnom organu. Izričito se zabranjuje da prikriveni isljednik podstiče na izvršenje krivičnog djela. ZKP poznaje mogućnost saslušanja prikrivenog isljednika u svojstvu svjedoka. Pogodnost za prikrivenog isljednika predstavlja mogućnost obavljanja saslušanja bez otkrivanja identiteta svjedoka. Podaci o njegovom identitetu predstavljaju službenu tajnu. Prikrivenom isljedniku zakon daje mogućnost korišćenja tehničkih sredstava za snimanje određenih razgovora.

Upotreba prikrivenog isljednika razlikuje se od ostalih posebnih mjera, jer se ovom posebnom mjerom prikupljaju kriminalistički relevantne informacije uz zapažanje čovjeka, koji se rjede obezbjeđuju pomoći informaciono komunikacionih

tehnologija, jer bi takvo postupanje moglo kompromitovati mjeru i dovesti u životnu opasnost prikrivenog isljednika.

Prikriveni isljednici moraju ostati anonimni izuzev za policiju, tužilaštvo i sud, od trenutka njihovog angažovanja, tokom trajanja operacije i nakon njenog završetka, jer samo tada postoje izgledi za njihov budući angažman, u nekoj drugoj akciji, kako bi se iskoristilo njihovo iskustvo, visoka stručna osposobljenost i psihološka pripremljenost za izvršenje složenih zadataka otkrivanja organizovanog kriminaliteta. Vrijednost prikrivenog isljednika ogleda se u sposobnosti usmjeravanja kriminalističkih djelatnosti na prikupljanje dokaznog materijala, a ne u jednokratnom pojavljivanju na sudu u ulozi svjedoka.

Zakonikom o krivičnom postupku je predviđena mogućnost zaštite identiteta angažovanih ovlašćenih službenih lica policije, kao i anonimnog svjedočenja prikrivenih isljednika. Prikriveni isljednici ne bi mogli svjedočiti po „čuvenju“ o činjenicama koje su saznali od građana, već se tako prikupljena saznanja mogu smatrati neformalnim obavještenjima, koja se moraju izdvojiti iz spisa predmeta ako se odnose na izjave osumnjičenog ili privilegovanih prezumptivnih svjedoka.

Prikriveni isljednik može shodno zakonu ulaziti u privatne prostorije operativno interesantnih lica i vršiti pretres, uprkos zabludi držaoca stana o stvarnom identitetu lica i njegovoj ulozi.

Ozakonjena je mogućnost prikrivenog isljednika da snima sadržaj razgovora sa građanima ako se ispune opšti uslovi za sprovođenje te mjere.

U slučaju da je podstrekač krivičnog djela prikriveni isljednik, zadržana je krivična odgovornost izvršioca, za razliku od rješenja američke sudske prakse, koja institut „policijske provokacije“ poznaje kao posebnu vrstu odbrane u krivičnom postupku, koja redovno završava oslobađanjem od odgovornosti. Optuženo lice se u takvim slučajevima najčešće brani da je krivično djelo počinilo po nagovoru policijskog „agenta provokatora“ što bi na izvršenje djela podstaklo bilo koje lice, koje ga u redovnim prilikama ne bi izvršilo. Trajanje mjera upotrebe prikrivenih isljednika, trebalo bi izdvojiti iz uobičajenih rokova trajanja ostalih posebnih mjera da ne bi bio prekratak.

Kreiranje saradničke mreže koja obuhvata inicijalnu operativnu vezu, informatora i saradnika je kompleksna policijska aktivnost koja omogućava identifikaciju nosioca kriminalnih aktivnosti, odnosno svih lica koja pripadaju kriminogenoj sredini, uključujući kriminogene objekte i tsl.

Ovlašćeni policijski službenici su u obavezi da objektivno i pošteno, odnosno u skladu sa kodeksom profesionalne etike realizuju ovu istražnu metod sprječavajući na taj način manipulaciju dokazima.

6. Završna razmatranja

Imajući u vidu da specijalne kriminalističke istražne metode ugrožavaju osnovna prava i slobode čovjeka neophodno ih je sprovoditi saglasno specifičnostima etičkog sistema policijske deontologije. Primjenjuju se bez znanja pojedinca koji je predmet mjere pa je to razlog više da se poštuje princip jednakosti svih osoba pred pravdom. Da bi se spriječila neracionalna primjena ovih mjera predviđena je mogućnost upoznavanja lica sa primjenom mjere, ukoliko nije dovela do krivičnog gonjenja u određenom roku.

Ništa manje nije značajna obaveza policije da preda kompletnu dokumentaciju u vezi primjene mjera sudu ili tužiocu. Time se eliminiše mogućnost manipulacije informacijama relevantnim za slobodu pojedinca, koje su u bilo kakvoj vezi sa krivičnim djelom. Sprječavanjem mogućih zloupotreba izgradnjom efikasnih mehanizama eksterne kontrole pojačala bi se vrijednost dokaznih informacija. Na ovaj način bi se efikasno trasirao put prema dokazima za potrebe krivičnog postupka, a izbjeglo nepotrebno miješanje u privatni život lica pod obradom. U cilju postizanja neophodne efikasnosti u borbi protiv ove vrste kriminaliteta, njegovog svodenja u optimalne okvire i vraćanja povjerenja građana u institucije sistema, potrebno je sinhronizovano djelovanje svih nadležnih organa i institucija na prikupljanju i analizi podataka o organizovanom kriminalitetu na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou, kao i prikupljanje dokaza o djelovanju organizovanih kriminalnih grupa. Takođe je neophodno distingvirati nadležnost u preduzimanju mjera protiv ove vrste kriminaliteta i uspostaviti preciznu odgovornost za rezultate u suzbijanju ovih inkriminacija, uz striktnu primjenu kodeksa policijska etike.

7. Literatura

- Aleksić, Ž., Škulić M., Kriminalistika, Beograd, 2009.
- Aristotel, Nikomahova etika, Globus, Zagreb, 1988. (prevod T. Lađan).
- Bejatović, S., Krivično procesno pravo, Beograd, 2008.
- Perović, M., Etika, Novi Sad, 2001.
- Radulović, D., Krivično procesno pravo, Podgorica, 2009.
- Rakočević, V., Otkrivanje i suzbijanje zloupotrebe opojnih droga i organizovani kriminalitet, Podgorica, 2004.
- Rakočević, V., Osnovi kriminalistike, Podgorica, 2010.
- Škulić, M., Organizovani kriminalitet, Beograd, 2003.
- Škulić, M., Komentar Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore, Podgorica, 2009.
- Policijski pravilnik u Knjaževini Crnoj Gori, Cetinje, 1907.
- Zakonik o krivičnom postupku Crne Gore, Podgorica, 2009.

Velimir Rakocevic, Ph D
Faculty of Law, University of Montenegro

MEASURES OF SECRET SURVEILLANCE IN THE LEGISLATION OF MONTENEGRO - DEONTOLOGICAL ASPECTS

In this paper, the research is focused on special investigative techniques that the police should apply impartially and without discrimination and in accordance with the Code of Police Ethics. The following special investigative techniques have been analyzed: secret surveillance and technical recording of telephone conversations, secret photographing and visual recording in private areas, undercover surveillance and technical recording of persons and simulated giving and receiving of bribes, tracking of transport and delivery of criminal acts items, recording of conversation with previous acknowledgement and consent of one participant of the conversation, Engagement of an undercover agent and collaborator. These methods have to be carried out objectively and fairly, taking into account the particularities of certain categories of persons under criminal investigation.

Key words: *measures of secret surveillance, telephone conversation, simulated purchase of items, criminalistics - processing, criminal offence, undercover agent, cooperator, Montenegro*